

liczące po kilkaset i więcej członków. We wszystkich znaczniejszych miastach przemysłowych spotykamy strejki robotników i spiski dążące do obalenia władzy państwowej. Rząd, który początkowo tyle sił zużył na wytworzenie krajowego wielkiego przemysłu, zaczął teraz obawiać się swego własnego wychowanka. Wielki kapitał nowoczesny nigdy jakoś nie mógł się pogodzić z absolutną władzą od Boga nadaną, jaką reprezentowali pruscy królowie i coraz uporczywiej napierał się swobód politycznych. To też rząd niejednokrotnie brał stronę krzywdzonych robotników, a nawet dawał związkom robotniczym pieniądze zapomogi. Ale robotnicy równie gorąco dążyli i do politycznych swobód, bo nawet nieraz byli radykalniejsi od kapitalistów. Wobec téj okoliczności postępowanie rządu było chwiejne i nie stanowcze. Ale gdy w r. 1844 niejaki Tschech z pobudek osobistych zrobił zamach na pomazańca Bożego Frydryka Wilhelma IV, rząd zaczął płynąć pełnymi żaglami w kierunku reakcyi. To wywołało jednak tylko silniejszy rozrost stronnictwa liberalnego. W tych także czasach widzimy wystąpienie na scenę polityczną Niemiec, jednego z najznakomitszych przedstawicieli i obrońców stanu czwartego, a mianowicie Karola Marksa, którego imię zrosło się z wszystkimi najważniejszymi ruchami nowoczesnego proletaryatu.

Potężny i trzeźwy ten umysł zrozumiał znakomicie i w licznych pismach swoich wiernie przedstawił tendencye rozwojowe nowoczesnego społeczeństwa w ogóle, a stanu czwartego w szczególności. Jakkolwiek ponętném może się dla mnie wydawać, nakreślenie przed Wami szczegółowszego życiorysu tego wielkiego człowieka, muszę dla braku miejsca wstrzymać się od tego i zaznaczyć teraz tylko jego działalność w Niemczech. Jako 24-letni młodzieniec wstąpił Marks do redakcyi „Gazety reńskiej“ i objął w niej dział ekonomiczny, a później został naczelnym jój redaktorem. Wkrótce świetne artykuły nowego współpracownika stały się głośnymi. Rząd przeznaczył dla gazety osobnego cenzora, a gdy i to nie pomogło zawiesił wydawnictwo. Marks udał się do Paryża i wydawał tam krótko wraz z Franciszkiem Engelsem drugim teoretykiem nowoczesnego socjalizmu: „Roczniki niemiecko-francuskie“, a po tych upadku pracował w pisemku